

УДК 378.147:364-051:355.292

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО ВЗАЄМОДІЇ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Павло Бєсєдін,
аспірант Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0004-5497-8706>
e-mail: besedin.p.v@gmail.com

Анотація. Проаналізовано теоретико-методологічне обґрунтування педагогічних умов розвитку готовності майбутніх молодших бакалаврів соціальної роботи до взаємодії з ветеранами військової служби. У контексті російської агресії та зумовленого нею зростання кількості військовослужбовців, які потребують соціальної та психологічної реабілітації, пошук та конкретизація таких умов набуває особливої актуальності. Визначено ключові педагогічні умови, необхідні для формування готовності фахівців соціальної роботи до взаємодії з ветеранами.

Ключові слова: професійна мотивація, військова культура, практико-орієнтована підготовка, міждисциплінарний зміст освіти.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING THE READINESS OF FUTURE JUNIOR BACHELORS OF SOCIAL WORK FOR INTERACTION WITH MILITARY VETERANS

Pavlo Biesiedin,
Postgraduate Student of the Institute of
Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The theoretical and methodological foundations of the pedagogical conditions for developing the readiness of future junior bachelors in social work to interact with military service veterans are analyzed. In the context of Russian aggression and the resulting increase in the number of servicemen requiring social and psychological rehabilitation, the identification and specification of such conditions become particularly

relevant. The key pedagogical conditions necessary for forming the readiness of social work professionals to interact with veterans are determined.

Keywords: professional motivation, military culture, practice-oriented training, interdisciplinary educational content.

Поняття «педагогічні умови» є однією з ключових категорій у педагогічних дослідженнях, проте його сутність та застосування часто трактуються дослідниками неоднозначно. Складність і багатоаспектність цього поняття вимагає не лише перерахування його ознак, але й конкретизації в кожному окремому випадку. Активне використання цього терміну в наукових публікаціях і дисертаційних роботах свідчить про його практичну значущість для вдосконалення функціонування педагогічних систем (Литвин, 2022, с. 7).

Оскільки класичних уявлень недостатньо для вирішення актуальних освітніх завдань, особливої актуальності набуває пошук і обґрунтування педагогічних умов, які сприяють оптимізації професійної підготовки фахівців. Це особливо важливо в контексті соціальної роботи в умовах сучасних викликів, таких як російська агресія, що призвела до значного збільшення кількості військовослужбовців, які потребують соціальної та психологічної реабілітації, а також членів їхніх родин (Балдинюк & Матрос, 2025).

У науково-педагогічній літературі відсутня єдина думка щодо визначення ключових термінів, і дослідники часто розуміють під ними те, що вважають за потрібне (Литвин, 2022, с. 17). Поняття «умова» є філософською категорією, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він існувати не може. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять із можливості в дійсність (Хоменко-Семенова, 2013).

У науково-педагогічному дискурсі сутність «педагогічних умов» розкривається через такі провідні підходи:

Педагогічні умови як компонент педагогічної системи та сукупність заходів: Педагогічні умови безпосередньо виступають як складова педагогічної системи (Герлянд, 2023). М. М. Фіцула розуміє їх як окремий компонент педагогічного процесу, що інтегрує сукупність заходів (об'єктивних можливостей), спрямованих на досягнення мети, і є середовищем, без якого не можуть існувати предмети та явища. Інші дослідники вважають педагогічні умови спеціально сконструйованими (змодельованими) процедурами,

виконання яких дає змогу вирішити певні педагогічні завдання (Литвин, 2022, с. 20).

Педагогічні умови як обставини та об'єктивні можливості: Педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу. В. О. Беліков приєднується до науковців, які розуміють під педагогічними умовами сукупність об'єктивних можливостей. О. Ф. Федорова визначає їх як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання. (Хоменко-Семенова, 2013). У широкому розумінні, педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, навчання та розвитку особистості, об'єктивно забезпечуючи можливість їх покращення (Хриков, 2018, с. 97).

Розмежування та типологія умов: Науковці часто розмежовують поняття «умови» та «причини». Умова, на відміну від причини, яка з необхідністю породжує що-небудь, є лише обставиною, що сприяє або гальмує. З урахуванням теорії причинності, умова може бути пояснена як те, «що має деякий причинний вплив» (Литвин, 2022, с. 23).

Педагогічні умови можуть бути поділені на:

Об'єктивні (зовнішні/внутрішні) – існують незалежно від волі людини (наприклад, матеріально-технічне оснащення, середовище).

Суб'єктивні (суб'єктні) – пов'язані з діями суб'єкта; відображають потенціал суб'єктів педагогічної діяльності (наприклад, рівень узгодженості їхніх дій, особистісні якості).

Також у дослідженнях виокремлюють такі групи умов, залежно від аспектів: організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, кадрові, матеріально-технічні, науково-методичні, фінансові, нормативно-правові, інформаційні (Литвин, 2022, с. 35).

Дослідники наголошують, що виокремлені умови мають бути необхідними і достатніми для досягнення бажаного результату. Вони мають бути не декларативними, а такими, що надаються до впровадження і можуть бути проконтрольовані.

Хоча джерела безпосередньо не надають вичерпного переліку педагогічних умов для роботи саме з ветеранами, вони підкреслюють актуальність цієї проблеми та визначають необхідні складові готовності фахівців соціальної сфери для роботи зі складними категоріями клієнтів. Ефективна військова соціальна робота має ґрунтуватися на фундаментальних принципах, зокрема комплексному

підході до всіх аспектів життя військовослужбовців та їхніх сімей (фізичне, психологічне здоров'я, соціально-економічне становище, професійна реалізація, юридичний захист) та адаптації соціальних послуг до конкретних потреб (Балдинюк & Матрос, 2025).

На основі аналізу професійної підготовки соціальних працівників до роботи в територіальних громадах (ТГ) (Слозанська, 2019, с. 157) та зі складними життєвими обставинами (СЖО) можна виокремити такі ключові педагогічні умови, необхідні для формування готовності до взаємодії з ветеранами.

Формування мотиваційно-ціннісного компонента готовності. Це передбачає створення умов для розвитку професійної мотивації та усвідомлення смислоутворювальної складової діяльності. Мотивація є рушійною силою для досягнення мети та забезпечення якості в освітній сфері (Михнюк, 2021). Однією з основних педагогічних умов є розвиток позитивної професійної мотивації через залучення до професійно-орієнтованої діяльності. У контексті роботи з ветеранами це має бути доповнено. Створенням умов для усвідомлення цінностей та боротьби з упередженнями. Викладачі мають свідомо аналізувати та долати власні політичні чи релігійні упередження щодо військової культури чи війни, які можуть упереджувати їхнє ставлення до ветеранів. Соціальні працівники повинні демонструвати культурну смиренність і не нав'язувати власні припущення чи переконання.

Розвиток рефлексії власних упереджень: Фахівці повинні рефлексувати, як їхні власні упередження, цінності та досвід можуть впливати на методи взаємодії з військовослужбовцями та ветеранами.

Забезпечення практико-орієнтованої підготовки та набуття досвіду. Важливою умовою є наскрізна практична підготовка, спрямована на набуття необхідного досвіду для роботи в умовах громади, що є аналогічним до роботи з ветеранами на локальному рівні. Волонтерська діяльність також може виступити як мотиватор та засіб заповнення прогалин у практичному досвіді (Слозанська, 2019, с. 308).

Інтеграція теоретичних знань із міждисциплінарними навичками: Робота з ветеранами потребує синтезу знань із соціальної роботи, психології, педагогіки, права та медицини. Необхідно створювати умови для інтеграції теоретичних знань і практичного застосування, а також використовувати компетентнісно-орієнтоване навчання (Балдинюк & Матрос, 2025). Соціальні працівники повинні розуміти військову культуру, ієрархічну систему, стресори та унікальні виклики військової служби (Вішняков та ін., 2008; Каленський, 2010). Це

включає знання про ПТСР, ЧМТ, політравми та інші «фірмові» діагнози, що еволюціонують із сучасними бойовими діям.

Створення дослідницького середовища та розвиток рефлексії: Розвиток готовності фахівців вимагає формування здатності до рефлексії та професійно-особистісного вдосконалення. Однією з педагогічних умов є створення дослідницького середовища та залучення студентів до додаткових форм навчання, що сприяє формуванню дослідницьких здатностей (Каленський та ін., 2017).

Формування готовності до роботи в мультидисциплінарній команді: фахівці, які працюють зі складними викликами війни, повинні вміти працювати в мультидисциплінарній команді, взаємодіяти з різними організаціями та фахівцями (Юр'єва, та ін., 2025). Готовність вимагає здатності до синтезу знань із соціальної роботи, психології, педагогіки, права та медицини, особливо для проведення комплексних оцінок ризиків та успішної роботи в мультидисциплінарних командах.

Аналіз наукових джерел підтверджує, що поняття «педагогічні умови» є полісемантичним і може трактуватися як складова педагогічної системи, сукупність об'єктивних можливостей, або спеціально змодельовані обставини, які визначають ефективність навчально-виховного процесу.

Для розвитку готовності соціальних працівників до взаємодії з ветеранами необхідне створення комплексу педагогічних умов, які включають посилення мотиваційно-ціннісної та особистісно-рефлексивної складових, забезпечення практико-орієнтованого навчання і формування навичок міждисциплінарної взаємодії. Ці умови мають бути реалізовані для підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних надавати якісні соціальні послуги в умовах сучасних викликів.

Педагогічні умови в освіті можна порівняти з елементами конструктора, що використовуються для будівництва мосту. Сам міст (мета) – це сформована готовність фахівця. Якщо у вас є всі необхідні, якісні та правильно розташовані деталі (правильно підібрані та обґрунтовані педагогічні умови – мотивація, практичний досвід, міждисциплінарні знання), міст буде міцним і здатним витримати будь-які навантаження (складні соціальні виклики та взаємодія з ветеранами). Якщо ж елементи (умови) обрані випадково або є недостатніми, конструкція буде нестійкою, і мета (якісна підготовка) не буде досягнута, що в майбутньому призведе до не ефективної підготовки майбутніх молодших бакалаврів соціальної роботи до взаємодії з ветеранами військової служби.

Проаналізувавши праці Баладинюка, Каленського, Юр'єва та інших та провівши експертне дослідження можемо визначити, що ключовими педагогічними умовами, які забезпечують формування готовності (що має мотиваційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, організаційно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти) є: 1) активне формування професійної мотивації та культурної смиренності, що включає подолання упереджень і розвиток рефлексії щодо військової культури; 2) забезпечення дослідницького та міждисциплінарного змісту освіти, що інтегрує знання про військову культуру, стресори, травматичні ушкодження (ПТСР, ЧМТ) та доказові методи втручання (РЕ, СРТ); 3) імплементація практико-орієнтованих підходів, що включають моделювання професійної діяльності, використання навчальних віньєток та інноваційних моделей польової освіти, як-от «Подвійна місія»; 4) стимулювання дослідницької діяльності студентів (R&D) з метою забезпечення їхньої здатності критично оцінювати програми та інтегрувати науково обґрунтовані практики.

Список посилань

Балдинюк, О. Д., & Матрос, О. О. (2025). *Підготовка фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб на базі центру ветеранського розвитку*.

Вішняков, В. В., Дробаха, Г. А., Каленський, А. А., & Смірнов, Є. Б. (2008). *Тактика* (підручник). Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».

Герлянд, Т. (2023). *Педагогічні умови розвитку готовності викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до розроблення та застосування екоорієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників*. Інститут професійної освіти НАПН України.

Каленський, А. А. (2010). Принципи та методи підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу. *Вісник Національної академії оборони України*, (1), 14.

Каленський, А. А., & Прохорчук, О. (2017). Педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів соціальної педагогіки. *Серія «Педагогічні науки»*.

Литвин, А. (2022). *Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: практичний посібник*. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

Михнюк, С. (2021). Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії. *Social Work and Education*, 8(1).

Слозанська, Г. І. (2019). *Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах* (Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Хоменко-Семенова, Л. О. (2013). Педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 13.

Хриков, Є. М. (2018). *Методологія педагогічного дослідження* (монографія).

Юр'єва, І. С., & Костіна, В. В. (2025). *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи. Підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до підвищення резильєнтності ветеранів і членів їхніх сімей у територіальних відділах соціальної роботи*. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

УДК 378.014:331.5

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФЕРМЕРІВ

Андрій Костючик,
аспірант Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0000-9448-770X>
e-mail: tavrigan1@gmail.com

Анотація. Досліджено проблемне навчання як ефективний педагогічний підхід до формування економічної компетентності майбутніх фермерів. Проаналізовано теоретико-методологічні засади

проблемного підходу та його вплив на розвиток аналітичного, критичного та самостійного мислення студентів. Показано, що проблемне навчання стимулює активну пізнавальну діяльність, розвиток професійних умінь та здатність приймати економічно обґрунтовані рішення в умовах аграрного виробництва.

Ключові слова: економічна компетентність, майбутні фермери, професійна освіта, інтерактивні технології, проблемне навчання, економічна підготовка.

PROBLEM-BASED LEARNING TECHNOLOGY AS A MEANS OF DEVELOPING ECONOMIC COMPETENCE OF FUTURE FARMERS

Andrii Kostiuchyuk,

*Postgraduate Student of the Institute of
Vocational Education of the NAES of Ukraine*

Abstract. Problem-based learning is investigated as an effective pedagogical approach to the formation of economic competence in future farmers. The theoretical and methodological foundations of the problem-based approach and its impact on the development of students' analytical, critical, and independent thinking are analyzed. It is shown that problem-based learning stimulates active cognitive engagement, the development of professional skills, and the ability to make economically sound decisions in the context of agricultural production.

Keywords: economic competence, future farmers, vocational education, interactive technologies, problem-based learning, economic training

Сучасні трансформаційні процеси в аграрному секторі України зумовлюють потребу у фахівцях нового типу – майбутніх фермерах, здатних ефективно поєднувати виробничу діяльність із підприємницьким мисленням, економічним аналізом та стратегічним плануванням. Умови ринкової економіки та конкурентного середовища висувають до фермерів вимоги володіння глибокими економічними знаннями, здатності самостійно приймати обґрунтовані рішення, прогнозувати ризики та оцінювати економічну ефективність господарських процесів, що актуалізує проблему формування